

Roman KUHAR
Oddelek za sociologijo,
Filozofska fakulteta,
Univerza v Ljubljani

Milica Antić Gaber (ur.),
Živa Humer, Slavko Gaber,
Jasna Podreka, Sara Rožman,
Irena Selišnik, Iztok Šori,
Veronika Tašner, Pavel Zgaga
**Zahtevna razmerja: spol,
strukturne ovire in priložnosti**
Znanstvena založba Filozofske
fakultete (Zbirka: Razprave FF),
Ljubljana 2015,
201 stran, 14,90 EUR
(ISBN 978 961 237 718 2)

Leta 2012 in 2013 so v Franciji potekali množični protesti proti nameri takratne francoske vlade, da sprejme zakon, ki so ga popularno imenovali »poroka za vse«. Družbeno institucijo zakonske zveze so razširili tako, da so se vanjo lahko enakopravno vključili tudi istospolni pari. Francija ni bila prva država, ki je sprejela tovrstno zakonodajo, vendar je bila ta sprememba prelomna točka za neokonservativna družbena gibanja v Evropi in širše, saj so v okviru protestov, ki jih je organiziralo združenje *Manif pour tous*, uspela lansirati sicer povsem izmišljeno idejo – v trumpovskem času bi temu rekli *alternativno dejstvo* – o »teoriji« oziroma »ideologiji spola«. Ta je postala prazen označevalec in dežurni krivec za najrazličnejša družbena vprašanja, ki se tako ali drugače dotikajo spolnega in/ali seksualnega reda – od vprašanja reproduktivnih pravic do spolne vzgoje v šolah in ne

nazadnje istospolnih porok. Tisto, kar je v osrčju gibanj, ki se zoperstavljajo »gendru« (besedo »gender«, ki jo pri nas prevajamo kot družbeni spol, pogosto uporabljajo kar v izvorni obliki, da bi s tem poudarili ponovno ideološko kolonizacijo, ki jo vsiljujejo (feministične) elite in politične elite v Bruslju), je »zdravorazumsko« prepričanje, da so neenakosti med spoloma odpravljane in da so stvari glede spolne enakosti preprosto šle predaleč in prek vseh razumnih meja. Svojo mobilizacijsko moč črpajo iz nekažne »zasičenosti« s feminizmom, ki se v 21. stoletju zdi anahronističen in nepotreben, hkrati pa uspešno vzpostavljajo idejo, da je sodobni feminizem zgolj še zarota, ki želi dokončno izbrisati spolne razlike in vzpostaviti nekakšno »gender družbo«, kjer spol bodisi ne bo obstajal ali pa bo povsem fluiden in v ničemer stvar biološke determinacije.

Knjigo *Zahtevna razmerja: spol, strukturne ovire in priložnosti* lahko beremo kot racionalen in streznjen odgovor na omenjeno naraščajoče neokonservativno in populistično gibanje v Evropi in širše, ki – čeprav se dotika zgolj slovenskega prostora – jasno in predvsem empirično utemeljeno prikazuje spolno strukturiranje sodobne slovenske družbe, s katero se izrisuje neuravnotežena delitev moči in odgovornosti na različnih področjih – od politike, izobraževanja, dela do družinskega življenja. Knjiga je jasen prikaz dejstva, da neenakosti med spoloma niso odpravljene in da nove razmere – med katere moramo zagotovo šteti prej omenjeno

neokonservativno gibanje – zahteva-
jo nove politike in rešitve.

Monografijo sestavlja sedem med
seboj povezanih poglavij, ki so raz-
deljena v tri tematske sklope: druž-
bena struktura in spol, izobraževanje
in položaj žensk v slovenski družbi
in strukturne priložnosti in ovire pri
vstopanju žensk v politiko.

V uvodnem besedilu Milica An-
tić Gaber, ki je knjigo tudi uredila,
za izhodišče razmišljanja o spolu kot
najvztrajnejši, konsistentni in najtrd-
nejši »strukturirajoči strukturi« postavi
Bourdieujevo konceptualizacijo
ekonomskega, kulturnega, socialnega
in simbolnega kapitala. Ob tem je po-
membno dejstvo, da družbena struk-
tura – ki jo avtorji in avtorice razume-
jo bodisi v smislu polja (Bourdieu) ali
institucij (Connell) – skladna z obsto-
ječim spolnim redom in da pogojuje
prakso »ne samo posameznik in posa-
meznikov, ampak tudi celotnih siste-
mov, institucij oziroma polj« (str. 11).
V knjigi so izpostavljena predvsem
polja izobraževanja in politike, v
manjši meri tudi polje družine in pla-
čane delo, avtorice in avtorje pa za-
nima, kako in na kakšen način prihaja
do prenašanja omenjenih kapitalov
iz polja v polje – na primer iz izobra-
ževalnega polja v polje politike – in
predvsem, kakšne izgube kapitala, ki
so spolno označene, pri tem nastajajo.

Odgovora na zastavljeno razi-
skovalno vprašanje ne iščejo z novo
raziskavo, pač pa z obstoječimi em-
piričnimi podatki in že opravljenimi
študijami, ki so razdrobljeno dostop-
ne na različnih mestih, pri čemer
uporabljajo primerjalno zgodovinsko

analizo, ki zajema večdesetletno ob-
dobje. Ob tem so neizogibno trčili ob
staro težavo različnih metodoloških
pristopov, ki vedno ne omogočajo
neposrednih primerjav skozi čas, a
kljub temu izrisujejo relativno konsi-
stentno podobo o spolni strukturira-
nosti slovenske družbe.

Zaključki posameznih analiz, ki
prikazujejo premike, zamike ali fi-
ksnost določenih družbenih struktur,
nekoga, ki vsaj s strani spremlja spol-
no strukturiranost sodobnih družb,
ne presenečajo: ugotovitve o ohra-
njanju odnosov moči, neformalnih
mrež in »maskulinih« pravil igre, ki
predvsem ženske (lahko pa še ko-
ga, če pogledamo prek hegemonie
moškosti ali binarnosti spolov, česar
knjiga sicer ne naredi) izključujejo iz
različnih polj ali jim pri njihovem na-
predovanju postavljajo ovire v obliki
različnih prozornih stropov, sten ali
lepljivih tal, so predvidljivi. Lahkotno
bi sicer knjigi lahko poočitali, da ne
prinaša bistvenih novosti, a tovrstna
ocena bi bila prenagljena: knjiga je
namreč v izhodišču zastavljena kot
analiza obstoječega stanja, pri čemer
njena prednost ni zgolj dragocen
zgodovinski vpogled v delovanje
spolno zaznamovanih družbenih
struktur v Sloveniji, pač pa predvsem
shematično urejen in empirično ute-
meljen prerež stanja. Knjiga tako s
prikazom obstoječih podatkov, poja-
snjevanjem strukturnih ovir – bodisi
materialnih ali simbolnih – ter s pre-
gledom institucionalnih ukrepov in
njihovo analizo skozi časovno dimen-
zijo izrisuje kompleksno sliko raz-
logov, ki so privedli do obstoječega

stanja, predvsem na področju politike in izobraževanja. Glede na zastavitev raziskovalnega vprašanja je škoda, da se avtorji in avtorice niso enako intenzivno lotili tudi drugih polj in s tem še bolj celostno predstavili spolno strukturiranje sodobne slovenske družbe – tovrstno analizo zagotovo potrebujemo.

Avtorice in avtorji se ob opisu in analizi obstoječega stanja izogibajo natančnejšim odgovorom, kako tovrstno stanje preseči in s kakšnimi politikami ga nasloviti. Tovrstna analiza slednjega tudi ne omogoča. Kljub temu v prispevkih lahko razberemo nekaj namigov, kaj bi bilo treba storiti, hkrati pa je mogoče identificirati nekaj mest, kjer se zdi, da so spolne strukture najbolj okamnele in zahtevajo jasno intervencijo. Mednje zagotovo spada področje družinskega življenja, kjer bi – kot poudarjata Šori in Humer – emancipatorna politika morala nasloviti vprašanje gospodinjkega in sploh skrbstvenega dela, ki pogosto ostaja nenaslovljeno ob bolj ali manj nespremenjenih praksah materinjenja in očetovanja. Slednje je zaskrbljujoče tudi ob dejstvu, da so se v nekaterih poljih spremembe vendarle zgodile in bi jih bilo treba prenesti tudi na druga področja. Polje, kjer so spremembe vidne, je zagotovo izobraževanje. Tu, kot poudarjata Tašner in Rožman, so ženske ne samo enakovredno zastopane, pač pa tudi uspešnejše pri zaključevanju sekundarnega in terciarnega izobraževanja. Težava nastopi, ko pridobljenega kulturnega kapitala ni mogoče enostavno prenesti v drugo polje, kjer so spet soočene s sistemskimi spolno

zaznamovanimi ovirami. Med tovrstna »okamnela« polja spada polje politike, kjer – kot ugotavljata Podreka in Antić Gaber – imamo sicer dovolj primernih kandidat, ki bi lahko zasedle pomembne politične položaje, a jih pri tem ovira dejstvo, da v svoji profesionalni karieri redkeje kot moški zasedajo za vstop v politiko ključne vodstvene položaje, saj pri tem »ženske praviloma naletijo na 'stekleni strop', medtem ko jih moški 'z dvigalom' elegantno prehitijo« (str. 95).

Uvodoma sem zapisal, da je delo *Zahtevna razmerja: spol, strukturne ovire in priložnosti* racionalen odgovor na strahove, ki jih uteleša t.i. »teorija spola«. Moja trditev je kakopak naivna: politika delovanja, ki je utemeljena na strahu in zaroti, ne pričakuje racionalnega odgovora in ga vedno znova zavrača. Zato so *Zahtevna razmerja* lahko – poleg za študentke in študente in raziskovalce in raziskovalke na tem področju – pomembno besedilo predvsem za tiste nove oblike feminizma in z njo povezana gibanja, ki iščejo odgovore v novem družbenem kontekstu. Tu se na eni strani z queerovskim in s transspolnim aktivizmom razgrajuje udobna ideja o enotnem subjektu – ženski, v imenu katere feminizem deluje, na drugi strani pa smo soočeni z novimi politikami upora, ki jih ni mogoče zreducirati na poznane stare konservativne sile. To se je odlično pokazalo v ponovno obujeni razpravi o abortusu leta 2016. Čeprav je argumentacija v marsičem morda res spominjala na tisto iz začetka devetdesetih, so bile strategije delovanja

in upora proti feminističnim idejam nove. In to zahteva novo politiko, ki jih *Zahtevna razmerja* ne izrisujejo, temveč zgolj nakazujejo. Knjiga je sintetiziran pregled obstoječega stanja in dragocena metaanaliza obstoječih indikatorjev in podatkov na izbranih poljih delovanja, od obstoječih queerovsko-feminističnih koalicij pa je odvisno, kako uspešno bodo uporabile to knjigo kot natančen zemljevid razpok v spolnem redu in spolnih režimih v Sloveniji, ki kličejo ne zgolj po krpanju teh razpok, pač pa tudi po globljih strukturnih spremembah. Naloga je tokrat toliko težja, ker boji – tako se zdi – ne bodo potekali zgolj v razmerju med neokonservativnimi in feminističnimi gibanji, pač pa tudi med starim feminizmom enotnega subjekta in novimi (post)feminizmi.

Peter KUMER
Geografski inštitut Antona Melika
ZRC SAZU

Mary L. Gray, Colin R. Johnson,
Brian J. Gilley (uredniki)
**Queering the Countryside: New
Frontiers in Rural Queer Studies**
New York University Press,
New York in London 2016,
416 strani, 30,00 USD
(ISBN: 9781479880584)

Na prehodu iz 19. v 20. stoletje, ko so v Severni Ameriki vznikala moderna mesta, so filozofi in sociologi, med katerimi velja izpostaviti Ferdinanda Tönniesa, Émila Durkheima in Georga Simmela, utemeljili teorijo

urbanega razvoja. Pri opredeljevanju mest so poudarili njihovo kontrastnost v odnosu do podeželja. Podeželje je torej dobilo svoj antipod, ki ga je predstavljal urbani prostor, čigar prebivalci naj bi posvojili edinstven, urbani način življenja. Raziskovalci so prišli do spoznanja, da je individualizem ena osnovnih značilnosti mestnega prebivalstva. Po drugi strani naj bi podeželski prostor preveval duh kolektivismu. Ljudje na podeželju naj bi bili veliko bolj povezani med seboj, z domačim krajem in z zemljo. Medtem ko so meščani podvrženi naglici, je ritem življenja na podeželju bolj sproščen in umirjen. Poleg tega naj bi bile podeželske skupnosti bolj religiozne, konzervativno usmerjene in nenaklonjene vsem vrstam manjšin. Pomembni značilnosti življenja na podeželju naj bi bili pomanjkanje zasebnosti in večji družbeni nadzor.

Sredi prejšnjega stoletja se je podeželje začelo modernizirati. Ruralne predele so dobro prometno in informacijsko povezali, dosegla jih je urbanizacija. Ostre ločnice med mestom in podeželjem so se zabrisale. Raziskovalci so v tistem času trdili, da se je mestni življenjski stil prenesel na podeželje. *Urbano-ruralni kontinuum* je postal prevladujoči termin, ki je opisoval vse bolj zvezni prehod mest na podeželje. Ta koncept se je do danes močno zakoreninil v znanstvenih razpravah. Danes je drzen tisti, ki trdi, da se podeželje vendarle v marsičem razlikuje od mest. Ob tem se pozablja na bistveno: življenjski stil je spremenljiv in prilagodljiv. Četudi je nekdo zaposlen v neagrarnem poklicu in stanuje